

Beyaz Gemi Adlı Romandaki Yüce Birey Arketipi

Sema ÖZHER*

Özet: Cengiz Aytmatov, Beyaz Gemi adlı romanında küçük bir çocuğun bireyleşim sürecini anlatmıştır. Roman yüce birey arketipi olan Maral Ana üzerine kurulmuştur. Maral Ana kavramsal düzeyde Kırgızlara ait ana dil, milli kültür, kendisi olma kavramlarını temsil eder. Maral Ana'nın kişisel düzlemdeki görünüşü Mümin Dede'dir. Mümin Dede çocuğun bireyleşim sürecini tamamlamasında ona yol göstermiştir. Cengiz Aytmatov, Beyaz Gemi adlı romanıyla bir çocuğun yaşamındaki değerlerden bir milleti var eden değerlere ulaşmayı istemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kazak edebiyatı, Cengiz Aytmatov, yüce birey arketipi, bireyleşim süreci, ana dil, milli kültür

Giriş

Bir edebi metnin bünyesinde barındırdığı simgeler okunduğu takdirde o metnin okuyucuya iletmeyi amaçladığı evrensel mesajlara ulaşılmış olur. Cengiz Aytmatov'un *Beyaz Gemi* adlı romanı olaylar dizgesi bağlamında ele alındığında oldukça yalındır. Roman Isık-Göl dağlarında dedesi Kıvrak Mümin ile onun ikinci karısı; halası Bekey ile eşi Orozkul ve onların komşusu Seydahmet ile karısı Gülcemal'den oluşan küçük bir grup içerisinde yaşayan yedi yaşındaki bir çocuğun hayatını konu alır. Anne ve babası tarafından dedesinin yanına adeta *bırakılan* çocuk, romanın hiçbir yerinde bu durumdan açıkça şikayet etmemiştir. Yıkandığı Isık-Göl'ün sularında bir "beyaz gemi" hayali kuran çocuğun bu gemiye ulaşmak için bir gün kendini sulara bırakmasıyla son bulur roman.

Romanın yalın olaylar dizgesi içerisine yazar bir *Maral Ana Efsanesi* yerleştirmiştir. Metin bildirişim düzeyinde okunduğu zaman bu efsane dedesinden çocuğa anlatılan bir masaldan ibaret kalırken; olaylar-kavramlar-simgeler boyutunda ele alındığında bu efsanenin, romanda anlatılan olayların çekirdeğini oluşturduğu görülür. Efsanede Kırgızların iki kez yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları ve tekrar çoğalmaları anlatılır. Tükenişin nedeni toplumların kendilerini var eden değerleri ihlal etmeleridir. Efsane ile olay örgüsü Orozkul'un bu ihlali üçüncü kez gerçekleştirdiği yerde çakışır.

* Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü / ELAZIĞ
semaozher@yahoo.com

Orozkul, tıpkı efsanede anlatıldığı gibi bir tükenişle karşı karşıya kalır ki bu tükeniş onun kısırlığıdır. Orozkul toplumun dinamiğini oluşturan değerleri çığnediği için çocuk sahibi olamamakla lanetlenmiştir.

Jung, ortak bilinçdışını oluşturan yapısal ögelere “arketipler” adını vermiştir. Jung’a göre kökensel bilinçdışı bireysel bilinçleri çepeçevre sarmıştır. Benlik bilinci, tıpkı bir gemi gibi kökensel bilinçdışının engin alanı üzerinde yer alır (Jung 2001:43). Yani benlik bilinci kökensel bilinçdışının küçük bir yansıtıcısıdır. Kişi bilincinde kökensel bilinçdışına ait bütün yaşama biçimleri ve soya sopa bağlı kalımsal işlevlerle doğmaktadır (Jung 2001: 29). Jung’a göre mitoslar arketiplerin simgesel biçimi olup ortak bilinçdışının kendine özgü dilini oluşturmaktadır (Gökeri 1979:31). Bununla birlikte Joseph Campbell evrenin “monomyth” (Campbell 2000:350) dediği tek bir Tanrısal mit üzerine kurulu olduğunu ileri sürmüştür. “Kahramanlık mitosu” diye adlandırılan bu düşünce anlatı metinlerinin çözümlenmesinde kullanılmıştır (Özcan 2003a: 103-116; Özcan 2003b: 76-81). Ayrıca arketipler “gölge arketipi”, “anima-animus arketipleri”, “yüce ana arketipi”, “yüce birey arketipi” (Gökeri 1979: 18-26) ve “Oğuz arketipi” (Korkmaz 2003: 73) gibi farklı şekillerde adlandırılmıştır.

Cengiz Ayytmatov’un Beyaz Gemi adlı romanı arketip teorisine göre incelendiği takdirde Maral Ana Efsanesi’nin hem romanda anlatılan olayları tarihsel bir mekâna oturttuğu hem de yapılan yanlışların cezasını önceden haber verir nitelikte olduğu görülecektir. Olaylar dizgesinin açılmasında efsaneden yararlanmanın, bizi bu metinle iletilmek istenen gerçek mesajlara ulaştıracağı düşüncesindeyiz.

A. Yüce Birey Arketipi Maral Ana

Jung’a göre iç benlik, her şeyi düzenleyen, kişiliğin ve ruhsal bütünlüğün merkezci noktasıdır. İç benlik arketipi kavramsal düzlemde “kendisi olma” mesajını iletir (Gökeri 1979: 23). Kişinin bireyleşim sürecini tamamlayabilmesi iç benlik ile arasındaki uzlaşmaya bağlıdır. Neumann’a göre iç benlik arketipinin bir yansıması olan yüce birey arketipinde grubun ruhsal ortaklığının bilinçdışı bütünlüğü algılanır (Gökeri 1979: 75). Beyaz Gemi adlı romanın içerisine bir masal olarak yerleştirilen Boynuzlu Maral Ana, Kırgız toplumunun ortak bilinçdışı değerlerini yansıtan yüce birey arketipidir. Masalda Enesay nehri kıyısında yaşayan Kırgızların uğradığı soykırımdan arta kalan biri kız diğeri erkek iki çocuğun Isık-Göl kıyısına yerleşerek yeniden Kırgız toplumunu yaratmaları anlatılır. Maral Ana Kırgızlara şu öğütleri vermiştir:

“...barış ve huzur içinde binlerce yıl yaşayın... Sizden gelenler sizin dilinizi hiç unutmasınlar. Analarının, babalarının diliyle konuşmaktan, şarkı söylemekten zevk alsınlar...” (Aytmatov 1995: 64)

Burada ana dil, barış ve milli kültür (şarkı söylemek) üç temel yol gösterici olarak ortaya konulmuştur. Bir milletin ana dilini unutması bilinç yitimine uğramasına neden olacaktır. Bunun sonucunda da o millet parçalanır, yok olup gider. Millet barıştan uzaklaştığı zaman da kendi soyunun tükenişini hazırlamış olur. Milli kültüründen uzaklaşanlar yine sindirilmek suretiyle yok edilirler. Bu üç değer Kırgızların ortak bilinçdışını yansıtan kavramlardır. Bu sebeple birisi dahi ihlal edildiği zaman milleti yaratan “öz”deki güç tükenir. Efsanede Maral Ana'nın bulunduğu yeri terk etmesinin sebebi, üç temel yol göstericiden birinin ihlal edilmiş olmasıdır.

Bir anne nasıl ki var eder, korur ve sürekliliği sağlarsa ortak bilinçdışını yansıtan kavramlar da onları öne süren toplumu öyle var eder. Bu nedenle efsanede yüce birey arketipi bir dişil imge olan maral (geyik) ile öne sürülmüş ve “boynuzlu” sıfatı eklenerek de pekiştirilmiştir. Çünkü Türk mitolojisinde boynuz, rahmi simgeler (Ateş 2002: 113). Kırgızlar ortak bilinçdışını oluşturan değerlerden uzaklaştıkları zaman Boynuzlu Maral Ana onları terk etmiştir. Bu terk ediş kökensefilogenetik mirastan mahrum kalmaz. Bu bir tükeniştir.

Bir edebi metinde dramatik aksiyonu sağlayan şey, “ülkü değer” ile “karşı değer” arasındaki çatışmadır. “Ülkü değer”, ruhunu eserin merkezine yerleştiren yazarın benimsenmiş değerlerini, doğrularını,özlemlerini, arzularını, varlık kaygısını, kısaca anlatıcının yaratıcı "ben"ini temsil eden bir varoluş dizgesi içerir. “Karşı değer” ise sanatkarın olumsuzladığı değer, kabul ve inanışların oluşturduğu gücün varlık alanını temsil eder (Korkmaz 2003: 273). Ülkü değer ile karşı değer arasındaki çatışmanın görüntü seviyesi kişiler-kavramlar-simgeler düzleminde gerçekleşir. Bu KORA şemasıdır. Bir edebî metni bu şekilde görüntülemek metnin taşıdığı mesajların daha iyi kavranmasını sağlayacaktır.

Beyaz Gemi adlı romanında dramatik çatışmayı sağlayan değerleri KORA şeması biçiminde şöyle gösterebiliriz:

	Ülkü değer	Karşı değer
Kişisel görünüş	Mümin Dede, çocuk, Kulubeg, Bekey Hala, Gülcemal, nine, Seydahmet	Orozkul, Koketay, rüşvetçiler
Kavramsal görünüş	Kendisi olma, ana dil, barış, milli kültür, doğa/doğal kaynakları koruma, çocuk sahibi olma	Yozlaşma, Rusça, savaş, rüşvet, şehirleşme, kısırlık
Simgesel görünüş	Maral Ana, kuş, oman, Buğu aşireti, beyaz gemi, yas şöleni	Kesik maral boynuzu, tipi

Maral Ana efsanesinde Kırgızlar Enesay nehri kıyısında yaşarken milli kültürlerinden ve barıştan uzaklaşarak paranın kölesi olmuşlardır. Tam bu sırada geceleri sabaha kadar insan sesiyle şarkı söyleyen, acı acı ağlayan tuhaf bir kuş çıkmış ortaya ve kötü şeylerin olacağını söylemiştir (Aytmatov 1995: 55). Kuş, milli kültürün unsurlarından olan ana dilin, masalın ve türkünün arketipsel simgesidir. Kolektif bilinçdışına ait bu değerleri bilmek, kişinin bireyleşim sürecini tamamlanmasını sağlayacaktır. Yüce birey arketipinin kişisel görünüşü olan Mümin Dede, çocuğa sürekli olarak masallar anlatarak çobanların söylediği türkülerini dinletir. Doğal yaşamın içerisinde gelen çobanlar, kökense mirasa ait değerlerin en saf biçimde taşıyıcılarıdır. Mümin Dede, köle olarak yaşamayı kabul etmeyen tutsak hanın efsanesinde hanın son arzusunu şöyle aktarır:

“ ‘... öldürmeden önce, benim vatanımdan herhangi bir çobanı buraya getirtmeni istiyorum.’ –‘Ne yapacaksın o çobanı?’ –‘Ölmeden önce ondan bir türkü dinlemek istiyorum.’”(Aytmatov 1995: 43)

Ana dil öne sürdüğü sözcük dağarcığı, deyim ve atasözleriyle toplumun tinsel dokusunu yansıtır. Ana dil ile tarih arasında sıkı bir ilişki vardır. Ana diline sahip çıkanlar tarihine de sahip çıkmış olacaktırlar. Romanda bu durum çocuğun cümleleriyle şöyle aktarılmıştır:

“*Dedem diyor ki, eğer insanlar atalarının adlarını bilmezlerse bozulur, kötü olurlarmış... Atalarının adlarını unutanlar, kötülük yapmaktan utanmazlarmış. Çünkü o zaman insanın nasıl biri olduğunu ne çocukları bilirmiş ne de çocuklarının çocukları.*”(Aytmatov 1995: 112-113)

Milli kültürüne, ana diline, tarihine sahip çıkanlar “kendisi olma”yı başarsaklar; sahip çıkmayanlar ise yozlaşacaklardır. Yozlaşma beraberinde menfaat düşkünlüğünü ve tamahkarlığı getirecektir. Karşı gücün kişiler düzlemindeki temsilcisi olan Orozkul, ana dilini “kaba” olarak niteleyen (Aytmatov 1995:75), maddi şeylere düşkün, büyüklerinin yaptıklarını küçümseyen bilinç yitimine uğramış birisidir. Orozkul, atalarının yaptıklarını reddettiği için (Eliade 2001: 49) “kökene dönüş”ü gerçekleştirememiş, kendisi olmayı başaramamıştır.

“Kendisi olma” ve “milli kültür” kavramlarının simgesel düzlemdeki görüntüsü “yas şölenleri”dir. Buralar, hem Tanrı inancının pekiştirildiği hem de geçmiş (yaşlılar) ile geleceğin (çocuklar) buluştuğu yüce değerlerin iletim mekânlarıdır. Yüce birey arketipinin kişiler düzlemindeki görünüşü olan Mümin Dede, olay örgüsü içerisinde yas şölenlerinin bilinçlenme mekanları olduğu düşüncesini davranışlarıyla yansıtmaktadır. O, Buğu aşiretinin yas törenlerinde ev sahipliği yarar. Aşiret üyelerinin tamamını “kardeş” sayar (Aytmatov

1995:15). Çocuğu da kalabalık yerlere götürerek onun atalarının mirasçısı olmasını sağlar. Böylece Kırgızların geçmişı ile geleceğı uzlaşmış olur.

Efsanede ortak bilinçdışını oluşturan değerler ihlal edildiğı zaman topluluk yok olmakla karşı karşıya kalmıştır. Romanda Orozkul kesimi yasak ormandan çam tomruklarını kesip doğaya zarar vermekle ve bir maral öldürmekle ortak bilinçdışı değerlerini ihlal etmiştir. Bu noktada romanda anlatılan asıl olayın sonucu ile efsanede imlenen son çakışmış olur. Kırgızların yok olma tehdidi, Orozkul'un çocuk sahibi olamaması şeklinde bireysel bir görünüş kazanmıştır.

Doğal Kaynakların Tahrip Edilmesi ve Kısırlık

Toplumlar arketiplerle kendilerini var eden değerleri öne sürüp var oluş kesinliğini sağlarken doğa da kendi yasaları ile devinimini sürdürerek hem yaşar hem de bünyesinde barındırdıklarına yaşam kaynağı olur. Türk mitolojisinde orman kültü, dağ ve su kültü ile birlikte yer alır. Bu “yer-su” anlayış ve birleştiriciliğinin bir sonucu olarak düşünülür (Ögel 1995:436). Toprak ve su yaşamın kaynağı olduğu için kutsaldır. Roman boyunca orman, dağlar (Karavul dağı) ve sular (Enesay nehri, Isık-Göl) iç içedir. Maral Ana efsanesinde Enesay nehri kıyısında yaşayan Kırgızlar ve diğer toplulukların sapkınlıkları baş gösterdiğinde nehrin suları çekilirken; Maral Ana'nın kızı doğum yaparken (Kırgızların ikinci türeyişleri) Isık-Göl çırpınmaya başlar. Doğa kişiöğlunun edimlerinden doğrudan etkilenir. Yaşamın kutsal yanı tehdit altına girdiğinde varoluş kaynaklarının kişiöğlunu terk ettiğini görülür. Romanda bu “orman” olarak arketipsel simgeye dönüşmüştür.

Ormandan ağaç kesimi yasaktır. Ormanın bir mahremiyeti vardır. Bu mahremiyet insanı var eden yüce değerler topluluğudur. Karşı gücün kişisel görünüşü Orozkul, küçük rüşvetler karşılığında nadide çam tomruklarının kesilmesine göz yumunca orman tükenişle karşı karşıya kalır. Simgesel yorumuyla söylessek bu toplumun çözülüşü ve tükenişidir.

Çocuk, kişinin kendi kanı ve bedeniyle öldükten sonra da yaşama devam etmesidir. Çocuk sahibi olmanın kutsanmışlığı Türkler arasında oldukça eski bir düşüncedir. Dede Korkut Kitabı'nın Dirse Han Oğlu Boğaç Han adlı öyküsünde bu durum vurgulanmıştır. Hanlar hanı Bayındır Han yılda bir kere Oğuz beylerini toplayıp ziyafet verir. Gene ziyafet düzenlemiştir. Ancak bu kez beylerin ziyafet sofrasında yer almalarını kurala bağlamıştır:

Yukarıda alıntı yapılan cümlelerde “kara” sözcüğünün olumsuz anlamlarının vurgulandığı dikkati çeker. Türk mitolojisinde “kara” “yer ve toprak” demektir (Ögel 1995:256). Toprak bir anlamda ölümü çağırıştır. Yani hikayenin çocuğu olmayan kişilerin ölümlülüğünü vurguladığını, Allah Teala'nın da o kişileri hor gördüğü için onlara böyle bir ceza verdiği ortaya çıkmaktadır.

Karşı gücün kişisel görünüşü olan Orozkul ortak bilinçdışı değerlerini reddettiği için çocuk sahibi olamamakla cezalandırılmıştır. Bu cezanın farkına varamayan Orozkul, “unvan” ve “para”nın iyi bir insan olmak için yeterli olduğunu sanır:

“... nesi eksikti onlardan? İşinde bir başarısızlığı mı görülmüştü? Allah’a şükür orman korucularının başıydı o!... O, adı sanı belli olmayan biri miydi? ...her şeyi de vardı. Altında eyerli atı, elinde kırbağı vardı ve her yerde şeref konuğu yaparlardı onu.” (Aytmatov 1995:51-52)

Orozkul’un sürekli dövmesi ile artık karısı Bekey hala da lanetlendiğini düşünmektedir:

“Yeryüzünde koyun gibi doğuran ne çok kadın var, ben ise lanetlenmişim! Niçin, niçin? Neydi benim günahım da böyle kısır bırakıldım!” (Aytmatov 1995: 49)

Orozkul’un ölünce kendi kanından ve canından birisinde yaşayamayacak olması doğanın kendini korumak için aldığı bir tedbirdir.

Tinsel Doğuş Mekânı Olarak Beyaz Gemi

Çocuklar saf ve bozulmamış bir bilinç taşırlar. Çünkü çocuk mitik anlamda cennete özgü bir zamanda yaşar (Eliade 2001:105). Baş kahramanın 6-7 yaşlarında bir çocuk olması ortak bilinçdışını oluşturan değerlerin bireyleşim sürecinde oynadığı rolün önemini göstermesi bakımından derin bir anlam ifade eder. Çocuk, Mümin Dede’nin yol göstericiliği ile ait olduğu toplumun değerlerini öğrenir. Ancak Mümin Dede’nin öğrettikleri “olması gerekenler”dir. Gerçek ise “olanlar”da gizlidir. Orozkul ve onun gibiler küçük menfaatleri için kutsal sayılan şeyleri yok ederler. Bu tarz davranışlar çoğaldığında toplumda bir çözülme meydana gelir. Bunun sonucunda kişi, yaşadığı yerden uzaklaşma ihtiyacı duyar.

Romanda anne ve babası tarafından dedesinin yanına bırakılan çocuk, öğrendiği doğruların yaşamdan ne kadar uzaklaşmış olduğunu gördükçe içe kapanır. Bu içe kapanma çocuğun zihninde balık olup beyaz gemiye ulaşma düşü olarak dışa yansımıştır:

“Tam bir balığa dönüşmek, balık olmak istiyordu çocuk. Vücudu da, kuyruğu da, yüzgeçleri de, pulları da olsundu. Yalnız ince boynunun üzerindeki kafası, sarkık kulakları, sıyrıklarla dolu burnu değişmesindi. Gözleri de değişmesindi ama pek de oldukları gibi kalmasındı, biraz balık gözünü andırınsındı.” (Aytmatov 1995: 38)

Metin dikkatli okunduğu zaman duyu organlarından burun, göz ve kulağın değişmesinin istenmediği fark edilir. Bu görme, işitme ve koku alma duyularının korunması anlamını vurgular. En önemlisi başın aynen kalmasıdır.

Bilincin yeri beyindir (Jung 2001: 71). Düşünme, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliktir. Çocuğun sahip olmak istediği vücutta kendisinde bulunmasını istediği nitelikler, anne karnındaki bebeğin ilk şeklini imler. Anne karnı sonsuz huzurun yaşandığı, kişinin erginleşmesini sağlayan yerdir.

Yüce birey arketipi olan Maral Ana, Kırgız toplumunda kutsal olan her şeyi bünyesinde barındırır. Efsaneye göre toplum yüce değerlerini ihlal ettiği zaman marallar orayı terk etmiş ve ancak çok uzun bir zaman sonra geri gelmiştir. Mümin Dede'nin kesimi yasak ormanda maralları görmesi, olay örgüsü ile efsanenin çakışma noktasıdır. Marallar çok uzun bir zaman sonra toplumu kucaklamıştır. Simgesel anlatımı yorumlarsak toplumu ayakta tutacak güç artık mevcuttur. Ancak "Maral Ana" Orozkul'un emriyle öldürülmüştür. Çocuğun gözünde bu eylem, kutsal olanın katledilmesidir. Kavramsal düzlemdeki yorumuyla söylersek yozlaşma, rüşvet, şehirleşme ve Rusça toplumun sonunu hazırlamaktadır.

Maral Ana'nın yerde duran kesik başını görmek, etinin büyük bir iştahla yendiğine tanık olmak, çocuğun inandığı bütün değerlerin çiğnenmesi anlamına gelir. Çocuk bu sebeple ölümü tercih etmiştir. Ancak onun ölümü bir son değil, erginleşme mekanına çekilmedir. Bu ikinci bir doğuş/tinsel bir doğuş olacaktır. Romanda yazar "İnsandaki çocuk vicdanı, tohumdaki öz gibidir." (Aytmatov 1995: 168) cümlesiyle bu düşünceyi vurgulamıştır. Anne karnı, bu özü barındırıp güçlendirecek olan bir aşama yeridir (Campbell 2002: 107). Toplum ancak bu şekilde sürekliliğini koruma altına almış olur.

Çıkarım

Anlatı metinlerini kavramsal ve simgesel düzlemlerde yorumlamak metinlerden daha geniş ve evrensel çıkarımlara ulaşmayı mümkün kılar. Cengiz Aytmatov'un *Beyaz Gemi* adlı romanı arketipsel sembolizm açısından çözümlendiği zaman yazarın bir milleti ayakta tutan ortak bilinçdışı değerlerini yüce birey arketipi olan Maral Ana'nın göstereninde öne sürdüğü görülür. Maral Ana kavramsal düzlemde ana dil, milli kültür, barış ve "kendisi olma" ilkeleriyle; kişisel düzlemde ise Mümin Dede ile temsil edilir. O, baş kahramanın bireyleşim sürecini tamamlamasında ona yol gösterir.

Yüce birey arketipinin karşı gücünü simgesel düzlemde "kesik maral boynuzu" ve şiddetli "tipi"; kavramsal düzlemde yozlaşma, rüşvet, şehirleşme; kişisel düzlemde ise Orozkul (ve ona rüşvet verenler) temsil eder.

Çocuk sahibi olmak, kutsanmış bir değerdir. Varoluş kaynaklarını tehdit edenler çocuk sahibi olamamakla cezalandırılmışlardır. Çünkü çocuk öldükten sonra başka bir bedende yaşama devam etmektedir. Çocuk, atalar ruhunun mirasçısıdır. Ortak bilinçdışı değerlerini benimseyen nesiller toplumlarını geliştirecekler; yozlaşanlar ise toplumlarının tükenişine neden olacaklardır.

“Beyaz gemi” baş kahramana mutsuz olduğu mekandan kaçma imkanı sağlayan bir düş ve “anne karnı” anlamında arketipsel simgedir. Kişioğluna sonsuz huzur mekanı sağlayan tek yerdir anne karnı. “Maral Ana”nın öldürülüp etinin yenmesi, kesik başının yere atılması kutsalın metalaştırılmasıdır. İnanıldığı bütün değerlerin çiğnendiğini gören çocuk, bu sebeple ölümü tercih etmiştir. Ancak bu ölüm, tinsel anlamda ikinci bir doğuşun kapısıdır. Tıpkı efsanede Kırgızları terk eden Maral Ana’nın uzun bir süre sonra onlara tekrar dönmesi gibi ortak bilinçdışı değerleri de uygun zaman ve şartlar oluşuncaya kadar bekler. Bu bekleme süreci içerisinde bu yüce değerler daha güçlenir. Toplumun bireyleri tarafından benimsendiği zaman ise uzun yıllar o toplumu ayakta tutacak potansiyel güçle yayılmış olur.

Kaynakça

- ATEŞ, Mehmet (2002), *Mitolojiler ve Semboller*, Alfa Yayınevi, 2. basım, İstanbul.
- AYTMATOV, Cengiz (1995), *Beyaz Gemi*, (Çev. Refik Özbek), Ötüken Yayınları, 3. basım, İstanbul.
- CAMPBELL, Joseph (2000), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, (Çev. Sabri Gürses), Kabalıcı Yayınları, 1. basım, İstanbul.
- ELIADE, Mircea (2001), *Mitlerin Özellikleri*, (Çev. Sema Rifat), Om Yayınları, 2. basım, İstanbul.
- GÖKERİ, A.İ. (1979), *Arketiplere Dayanan Yeni Bir İnceleme Yönteminin Tanıtılarak İngiliz ve Türk Edebiyatında Bazı Romans ve Epik Niteliğinde Yapıtlara Uygulanması*, Ankara Üniversitesi DTCF, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- JUNG, Carl Gustav (2001), *İnsan Ruhuna Yöneliş*, (Çev. Engin Büyükinel), Say Yayınları, 4. basım, İstanbul.
- KORKMAZ, Ramazan (2002), “Romanda Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerlerin Görüntü Seviyeleri Üzerine Bazı Öneriler”, *Scholarly Depth and Accuracy, A Festschrift to Lars Johanson*, (Editör: Nurettin Demir, Fikret Turan), Grafiker Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Ramazan (2003), “Oğuz Yurdu Romanında Toplumsal Bilinçdışının Görüntü Düzeyleri”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 27, Ankara.
- MİYASOĞLU, Mustafa (1999), *Dede Korkut Kitabı*, Akçağ Yayınları, 3. basım, Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin (1995), *Türk Mitolojisi*, C:2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÖZCAN, Tarık (2003a), “Osmancık Romanının Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözümlemesi”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 26, Ankara.
- ÖZCAN, Tarık (2003b), “Oğuz Kağan Destanının Kahramanlık Mitosu Bakımından Çözümlemesi”, *Milli Folklor Dergisi*, S:57, Ankara.

The Great Individual Archetype in The Novel Named Beyaz Gemi

Sema ÖZHER*

Abstract: Cengiz Aytmatov tells individual process of a little child in his novel Beyaz Gemi. The novel is established on “Maral Ana” (Deer Mother) which is great individual archetype. Maral Ana represents, in the conceptual level, the concepts; Kyrgyzs’ mother language, national culture and to be of himself. “Mümin Dede” is the appearance of Maral Ana in the individual level. Mümin Dede has shown the way to the child for complementing his individualing process. With his novel Beyaz Gemi, Cengiz Aytmatov wishes to reach from the values in a little child life to the values creating a nation.

Key Words: Kyrgyz literature, Cengiz Aytmatov, the great individual archetype, individualing process, mother language, national culture

* Fırat University, Institute of Social Sciences / ELAZIĞ
semaozher@yahoo.com

Культ Великой Личности в Романе Белый Пароход

Сема Озхер*

Резюме: Чингиз Айтматов в романе "Белый Пароход" описывает процесс индивидуализации маленького ребёнка. Роман построен на образе Марал Ана, которая является культом Великой Личности. Марал Ана представляет собой понятия быть самой собой, национальная культура, родной язык Киргизов на уровне восприятия. Индивидуальность Марал Ана выступает в лице Мумин Деде. Мумин Деде показал основной путь в завершении процесса индивидуализации мальчика. Чингиз Айтматов своим романом "Белый Пароход" пытался достичь ценностей, составляющих нацию исходя из ценностей жизни ребенка.

Ключевые слова: Казахская литература, Чингиз Айтматов, культ великой личности, процесс индивидуализации, родной язык, национальная культура.

* Фратский Университет Институт Социальных Знаний, Новая Тюркская Литература США/ Элазиг
semaozher@yahoo.com